

Afløsningsseminaropgave ved seminaret ”Demokrati og politisk kultur: hvad betyder højre/venstre orientering?” Efterårssemestret 2006, Forvaltning, RUC. Af Alex K. Tonnesen

Besvarelse af spørgsmål 3: ”Diskutér hvad der ligger i at overskride højre/venstre (”beyond right and left”) med udgangspunkt i bl.a. Giddens, McKnight, Furedi og Mouffe.”

Højre/venstre modsætningen har været en væsentlig strukturerende modsætning for vestlig politik, i særdeleshed siden den franske revolution i slutningen af 1700-tallet. Giddens (1994) analyse hævder at der er væsentlige opbrud i dette modsætningsforhold i dag. Traditionelt har man forbundet det højreorienterede med konservatisme og et samfundsmæssigt konserverende og bevarende udgangspunkt, der ønsker at fastholde samfundsmæssige institutioner, mens venstreorientering traditionelt har været kædet sammen med socialistisk opbruds- og forandringstænkning, der har forsøgt at gennemføre radikale ændringer af samfundsmæssige institutioner. Denne idealisering har historisk set passet bedre på forholdene i Storbritannien (som Giddens tager udgangspunkt i og beskæftiger sig mest med) og måske endnu bedre på forholdene i Skandinavien, herunder Danmark, end på USA og kontinental-Europa. I Nordeuropa har venstrefløjen, i starten borgerlig og i modsætning til aristokratiet fx omkring skabelsen af den danske grundlov mv. og udbredelsen af kapitalismen, og siden hen (fra slutningen af 1800-tallet) socialdemokratisk ledet, socialistisk inspireret, og i modsætning til konservative og liberalistiske politiske kræfter; som oftest været den dominerende kraft i udviklingen af de væsentligste samfundsmæssige institutioner, der i vid udstrækning har været centreret omkring opbygningen af velfærdsstaten, med alt hvad der dertil hører. I USA forstyrres dette idealbillede af at der aldrig har været et indflydelsesrigt socialistisk parti, ordet ”liberal” bruges traditionelt nogenlunde synonymt med ”venstreorienteret” i resten af verden, og opbygningen af velfærdsstatslige institutioner har aldrig stået som et samfundsmæssigt og politisk strids- og omdrejningspunkt i samme høje grad som det har i Nordeuropa, hvorfor andre emner (international isolationisme vs. interventionisme; statslig regulering / promovning / facilitering ifht. familie- og privatssfære fx omkring våben, skolundervisning, abort, (u)patriotiske ytringer mv., som traditionelt i langt højere grad

er blevet politiseret som juridiske rettighedskampe mellem stat og enkeltindivid) har indrammet det politiske felt, emner der lægger op til et andet indhold af højre/venstre dikotomien. I kontinental-Europa forstyrres højre → konservativ → bevarende vs. venstre → socialistisk → forandrende idealbilledet bl.a. af højrekræfternes historiske affinitet med fascismen, der i praksis var en stærkt samfundsinstitutionelt forandrende kraft.

Giddens (1994) hævder at den gamle konservatisme var i mod oplysningen, rationalismen og teoretiseringen til fordel for følelser, praksis og tradition, i det den udsprang af feudale traditioner, herunder katolicismen mv. Den stod således for hierarki, aristokrati, kollektivets magt over individet, og det sakrale overliggende magt og var som sådan i modsætning til både kapitalisme og demokrati. Denne helt gamle konservatisme er død (Giddens 1994), vel både fordi de strømninger den kæmpede i mod var alt for stærke, det giver i dag i en vestlig kontekst fx ikke mening for mange at argumentere seriøst for en lille klasses medfødte ret til regere, men nok også fordi mange fortalere for den gamle konservatisme fandt ud af at der kunne drages fordel af de nye udviklinger, herunder især kapitalismen, i det det kunne lade sig gøre at opretholde og økonomisere privilegier ved en selektiv adaptation af (liberalistisk) tankegods i konservatismen. I efterkrigstiden har konservatismen ifølge Giddens (1994) måttet genopfinde sig selv i 3 varianter: Filosofisk konservatisme, neokonservatisme, neoliberalisme (nye højre). Filosofisk konservatisme lægger vægt på koncepterne autoritet, troskab (allegiance) og tradition, men er i denne kontekst ikke så indflydelsesrig, hvorfor jeg ikke vil beskæftige mig yderligere med den her. Neokonservatismen, der er fremherskende i Tyskland og USA, accepterer den omfattende indflydelse som kapitalisme og liberalt demokrati har, men ser det som et problem at moderniteten opløser institutioner med historisk kontinuitet, som kan give livet en moralsk ramme, hvorfor et mål er at bevare institutioner, så som familien og kirken, der ligger uden for politisk og økonomi. Neoliberalismen, der oprindeligt blev fremført i USA og England af det der ofte kaldes det Nye Højre (New Right), ser ikke længere kapitalismen som en kilde til problemer, men kilden til alt godt. Frie markeder maksimerer ikke bare økonomisk efficiens, de garanterer også individuel frihed, social solidaritet og demokratiet, forstået i minimalstatens kontekst. Dette skyldes at velfungerende markeder udgør spontane sociale ordner, som er klart at foretrække frem for statslig styring der kun kan udarte sig til tyranni, i bedste fald bureaukratisk

ineffektivitet, derfor er markeder vigtigere for demokratiet fordi de skaber individuel frihed, mens staten blot skal tage sig af at håndhæve de regler hvorpå konkurrencen hviler (privat ejendomsret, pengevæsenets pålidelighed mv.) og beskytte mod ydre og indre fjender. Neoliberalismen har i forskellige (som oftest tilpassede) aftapninger været en stærk politisk kraft i mange lande og partier, og den er modsætning til tidligere højreorienterede bevægelser stærkt radikal og forandringsfokuseret, i det ideelt set statslige institutioner skal nedbrydes og markeder skabes overalt hvor det lader sig gøre. I den forstand kan den kraftige neoliberale indflydelse på det meste vestlige politik over de sidste 20-25 år i sig selv siges at udgøre overskridelse af højre/venstre modsætningen.

I spørgsmålet om hvad der kan ligge i overskridelsen af højre/venstre distinktionen, i sær i en dansk kontekst, er socialdemokratismens historie, nutid og fremtid også af væsentlig betydning. Giddens (1998) argumenterer for at der kan identificeres fem dilemmaer i diskussionen om socialdemokratismens fremtid. Disse er globalisering, individualisme, højre/venstre spørgsmålet, politisk handlekraft (political agency) og økologiske problemer. Globalisering er et omdiskuteret og flertydigt fænomen, som nogle endda hævder hovedsageligt er en myte, i det verdenshandelen proportionelt set også var omfattende i slutningen af 1800- og begyndelsen af 1900-tallet. Selvom (vare-) handel i dag stadig som oftest er regional (fx indenfor EU), hævder Giddens at der er kvalitative forandringer i det den finder sted på baggrund af efterkrigstidens keynesianske velfærdsstatslige udvikling i de vestlige samfund, og i det finansielle markeder er så meget mere omfattende end tidligere i forhold til hvem og hvad der er integreret i dem, og i forhold til den økonomiske volumen. Økonomisk globalisering er derfor en realitet, i særdeleshed for afkoblet kapital, dvs. institutionelt administrerede penge (pensionskapital og anden spekulationskapitel), og transnationale virksomheder. Dette hænger sammen med en samfundsmæssig transformation af betydningen af tid og rum i vore liv, faciliteret af kommunikationsteknologi, tv, mv., hvor fjerne og nære begivenheder og beslutninger spiller sammen og påvirker hinanden i højere grad end før, og grænser er mere gennemtrængelige. Dette betyder dog ikke nationalstaten er blevet en fiktion, selvom kompetence og betydning i nogle tilfælde bliver trukket væk fra nationalstaterne til et internationalt niveau. For stater vil vedblive med at have væsentlig styringsmæssig, økonomisk og kulturel magt, som de ofte kun vil være i stand til at udnytte gennem samarbejde med hinanden og transnationale organisationer mv. i

et skifte hvor det at regere (government) bliver mindre samstemmende med nationale stater/regeringer, og mere med bredere styringsarenaer (governance) (Giddens 1998: 32).

I denne forbindelse er det interessant i hvor høj grad den danske debat om globalisering, i lighed med andre lande, er struktureret af et koncept som Hirsch (1995) har kaldt den ”nationale konkurrence-stat” i modsætning til tidligere tiders ”fordistiske sikkerheds-stat”. Der er over et bredt spektrum enighed om at præmissen for politiske diskussioner, i særdeleshed økonomiske, er ”styrkelsen af den danske konkurrenceevne” (en enighed der i høj grad kan tilskrives neoliberalismens politisk-hegemoniske succes, selvom den i for sig ikke er helt på linje med det neoliberale udgangspunkt teoretisk set), selvom der selvfølgelig ikke dermed er enighed om hvorledes dette gøres bedst. Det kan være et udtryk for en overskridelse af højre/venstre modsætningens politiske betydning, i det styrkelsen af den nationale konkurrence-evne i en række sammenhænge er et relativt mere udfyldt og entydigt koncept end ”det gode samfund”, som højre og venstre-fløjen traditionelt har defineret meget forskelligt, med langt større forskelle af opfattelsen af hvad det politiske i det hele taget skal være til følge. Giddens (1998) ser et yderlige omdrejningspunkt for diskussioner af socialdemokratismens fremtid i individualismen. Solidaritet og kollektivismen er historisk set nogle af de koncepter der klart adskiller socialdemokratismens og socialismen fra konservatismen. Disse udfordres både af neoliberalismen, og af en øget kulturel pluralisme som ses i de vestlige lande, som delvist er muliggjort af den velstand som socialdemokratismens egen konstruktion, velfærdsstaten, har medført. Højre og venstre er begge bekymrede over et mig-først-samfund, men hvor højre ser årsagen hertil i det moralske forfald som 68’erne propagerede, ser venstre det i de af neoliberalismen frisatte markedskræfters øgede vægning af individers egennyttemaksimerende handlinger. Giddens hævder, bl.a. med støtte i Ulrich Bech, at ingen af delene passer helt, i det unge i dag gør sig moralske overvejelser, de relaterer dem bare ikke til traditioner og vaner, og de accepterer ikke traditionelle autoritetsformer, hvilket hjælpes af den måde hvorpå både velfærdsstaten og neoliberalismen, har sat en ”institutionaliseret individualisme”. Dette for velfærdsstatens vedkommende ved hjælp af det forhold at de rettigheder og pligter den sætter op hovedsageligt retter sig mod individer og ikke fx familier, hvorved individer er blevet frisat fra nogle af fortidens fikseringer, hvorfor vi befinder os i en tidsalder af moralsk transition. Derfor må vi søge efter nye måder at producere solidaritet på,

hvilket ifølge Giddens går hånd i hånd med presset for øget demokratisering, hvor alle må leve på en mere åben og reflektiv måde end tidligere generationer.

I denne forbindelse er højre/venstre dikotomiens nutidige brugbarhed også sløret af, at en række problemer omkring miljøspørgsmål, balancen mellem arbejde og familie, etiske spørgsmål bl.a. omkring den menneskelige krop mv., ikke intuitivt lader sig indplacere så let på højre/venstre skalaen (McKnight 2005), samtidig med at opkomsten af nationalistiske partier, der er imod kulturel diversitet og indvandring kombineret med en skeptiskhed på linje med den venstreorienterede overfor afviklingen af velfærdsstatslige institutioner. Mouffe (2005) argumenterer imod Giddens og Bech, i det hun hævder at deres analyser af den refleksive modernitet, hvor kollektive identiteter, og dermed klassesolidaritet, ikke længere er mulige i traditionel forstand, overser et helt centralt magtperspektiv. I det de konstruerer en politisk realitet hvor kun en række subpolitiske kampe eller en håbløs bagudrettet traditionalistisk eller fundamentalistisk position er mulige. Heroverfor stiller Mouffe en distinktion mellem antagonisme (relationer mellem fjender) og agonisme (relationer mellem modstandere), hvor den sidstes mål er en gennemgribende ændring af de eksisterende magtrelationer. Mouffe anklager Giddens forsøg på reformering af socialdemokratismens (herunder hans bud på en konstruktiv overskridelse af højre/venstre dikotomien), for i realiteten at være en kapitulation overfor kapitalismens nuværende form, hvorved han overser den systemiske sammenhæng mellem globale markeds kræfter, og de problemer som hans politisk forestiller at tackle. Tredjevejs-politikken, som den ses hos New Labour, udfordrer således ikke det neoliberale hegemoni, den ser godt nok ikke staten som et entydigt onde og en hvis redistribution og offentlige services kan have deres plads, men statens primære rolle er frisættelsen af erhvervslivets fra regulering, indførslen af markedslignende styring i den resterende offentlige sektor (fx indenfor undervisning, hospitalsvæsen, fængsler mv.) og hjælp til individet til selv at sørge for sine sociale behov, hvorved kampen for lighed er opgivet til fordel for kampen for at give valgmuligheder. De strukturelle uligheder som markedet producerer er blevet redefineret som ”eksklusion”, som derfor ikke skal angribes på systemisk niveau men på individniveau, og Mouffe hævder at det kun er i denne forstand en ”moderniseret” socialdemokratisme kan hævde at være ”beyond left and right”.

Det er i en dansk kontekst interessant at Fogh-regeringen på en del områder har ladet sig kraftigt inspirere af New Labour. Det kan hævdes at det i sig selv er udtryk for overskridelsen af højre/venstre dikotomien (ligesom Blairs omfattende videreførelse af Thatchers politik i UK), men der kan også argumenteres for at hele det politiske spektrum siden 70'erne er rykket mod højre (og måske også snævret ind), således at der ikke er tale om en grundlæggende overskridelse af højre/venstre dikotomien, men snarere at venstre-positionen er (midlertidigt) usynlig og uden indflydelse, på nogenlunde samme måde som højre-positionen var det i 60-erne og starten af 70-erne, hvor højrepartier overalt så sig tvunget til at acceptere velfærdsstatens grundlæggende rammer, jf. den republikanske amerikanske præsident Nixons berømte ord fra 1971 "we are all Keynesians now". Bobbio (1996) argumenterer således for at når de politiske ideologier er nogenlunde ligeligt balancerede, er der ikke mange der sætter spørgsmålstejn ved højre/venstre distinktions relevans. Men når den ene bliver så stærk at den synes at være alene, har begge sidder en interesse i at sætte spørgsmålstejn ved distinktionen. Den stærke side har interesse i at hævde at der ikke er noget alternativ, og den svage side prøver som regel at overtage nogle af den stærkes synspunkter og propagere dem som sine egne. Begge præsenterer her sig selv som overskridende højre/venstre dikotomien. Ifølge Bobbio er højre/venstre distinktionen ikke bare et polaritetsspørgsmål (selvom det også er det), i det holdningen til lighed dukker op kontinuerligt. Venstre foretrækker større lighed, og forholder sig til menneskelig frigørelse, mens højre ser samfundet som uafvendeligt hierarkisk.

Furedi (2005) analyser en frygtens politik (the politics of fear), som han ser som særdeles udbredt i vestlig politik i dag. Han hævder at Giddens og Bech støtter denne, i det Bech tages til indtægt for at i en verden hvor troen på gud, klasse, nation og fremskridt er væk, er fælles frygt blevet den sidste ressource hvorved der kan skabes fælles bånd. Giddens forsøger også ifølge Furedi at reformulere folks frygt som en ressource til moralsk fornyelse, i det vi for første gang i historien kan tale om fremkomsten af universelle værdier, fordi de er drevet af frygten for de trusler menneskeheden har skabt for sig selv på globalt plan. Furedi er kritisk over for frygtens politik, i det den i vid udstrækning reducerer det politiske til et spørgsmål om hvad vi skal frygte mest, hvor vælgerne kan vælge mellem om de helst vil frygte den ene eller den anden politiker, terrorister, kriminalitet, sundhedsvæsenets og skolernes elendige tilstand, pædofili, forurening, indvandrere, uansvarlige virksomheder eller andet. Frygt

er således blevet et perspektiv der deles af alle politiske positioner, hvilket også er et element i overskridelsen af højre/venstre dikotomien. Furedi ser det som et stort problem, i det frygtens politik er en afsværgelse af det politiske, hvor kultivationen af vores følelse af sårbarhed har primat overfor positivt formulerede mål, selvom den menneskelige kreativitet har en formidabel evne til at lære af sine tab og tilbageslag, og finde gode alternativer.

Litteratur

Bobbio, Norberto (1996) *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*, Chicago: University of Chicago Press.

Furedi, Frank (2005). *Politics of Fear: Beyond Left and Right*, London: Continuum. Kapitel 3: "Left and Right – How the Words Lost their Meaning", pp. 49-70. Kapitel 7: "The Politics of Fear", pp. 123-141.

Giddens, Anthony (1994). *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*, Cambridge: Polity Press. Kapitel 1: "Conservatism: Radicalism Embraced", pp. 22-50. Kapitel 3: "The Social Revolution of our Time", pp. 78-103.

Giddens, Anthony (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, Cambridge: Polity Press. Kapitel 2: "Five Dilemmas", pp. 27-68.

Hirsch, Joachim (1995) *Der nationale Wettbewerbsstaat. Staat, Demokratie und Politik im globalen Kapitalismus*, Berlin: ID-Verlag.

McKnight, David (2005). *Beyond Right and Left: New Politics and the Culture Wars*, Crows Nest: Allen & Unwin. Kapitel 1: "Beyond Right and Left", pp. 1-17. Kapitel 4: "Neo-cons, ex-cons and the death of the old Right", pp. 75-104.

Mouffe, Chantal (2005). *On the Political*, London: Routledge. Kapitel 3: "Beyond the Adversarial Model", pp. 35-63.